

Bør det være strafbart at have sex med dyr? – Den aktuelle danske diskussion og dens historiske baggrund

STINE B. CHRISTIANSEN, VAGN GREVE OG PETER SANDØE

Should sex with animals be banned? – The current Danish debate and its historical background

This paper outlines the background for the current debate concerning whether Denmark should have a general and complete ban against humans' sexual relations with animals. First an overview is given of the historical development in Danish legislation concerning humans' sexual relations with animals. Then the main findings regarding knowledge about humans' sexual relations with animals are presented. Finally the four main arguments which seem to underlie the wish for a ban today are discussed: 1) that sex with animals will always involve animal cruelty, 2) that sex with animals is a kind of rape, 3) that sex with animals is comparable to paedophilia, and 4) that a ban makes it easier to punish people, who have sex with animals. It is argued that none of the four arguments are robust.

Bør det være strafbart at have sex med dyr? – Den aktuelle danske diskussion og dens historiske baggrund

Artiklen opridser baggrunden for den standende diskussion om, hvorvidt der i Danmark bør være et generelt og absolut forbud mod menneskers seksuelle omgang med dyr. Indledningsvis gives et historisk overblik over udviklingen i den danske regulering af menneskers seksuelle omgang med dyr. Efterfølgende præsenteres hovedlinjerne i den eksisterende viden om forekomsten af seksuel omgang med dyr. Endelig diskuteres de fire vigtigste argumenter, som i dag synes at ligge til grund for ønsket om et forbud: 1) at dyresex altid vil indebære dyremishandling, 2) at dyresex er en form for voldtægt, 3) at dyresex er at ligne med pædofili, og 4) at et forbud gør det nemmere at straffe de mennesker, som har seksuel omgang med dyr. Der argumenteres for, at ingen af de fire argumenter er holdbare.

Indledning

Menneskers seksuelle interesse for og kontakt med dyr kan spores tilbage til for over 25.000 år siden, hvor hulemalerier afbilder seksuel omgang mellem mennesker og dyr. Arkæologiske fund, afbildninger og skrifter fortæller om seksuelle relationer mellem mennesker og dyr til alle tider og i stort set alle kulturer. De seksuelle relationer optræder endvidere i kunst og myter, samt i forbindelse med religion og overtro – mest kendt i vores del af verden er nok historien om Leda og svanen (Zeus) fra den græske mytologi. Der er dog ikke nogen sikker viden om sammenhængen mellem de nævnte fremstillinger af menneskers seksuelle omgang med dyr, og hvad mennesker faktisk har foretaget sig seksuelt.

Menneskers seksuelle omgang med dyr er efter alt at dømme blevet betragtet meget forskelligt gennem tiden og i forskellige kulturer. I historiske og kulturelle sammenhænge har man tilsyneladende opfattet sex med dyr som et middel til at øge virilitet, frugtbarhed eller størrelsen af en mands penis, som en måde at få seksuel erfaring på inden ægteskabet, som en behandling mod nymfomani, som en manddomsprøve, som et led i dyrkelse af sort magi og heksekunst, som en unaturlig seksuel akt eller som en forbrydelse. Seksuel omgang med dyr er af de omgivende

samfund blevet mødt med alt fra tilskyndelse og accept, over tolerance, til udstødelse, fængselsstraf, tortur eller henrettelse (for mere om forskellige kulturer se Dekkers 1995 og Miletski 2005a).

I Danmark som i andre europæiske lande ses over de sidste par hundrede år noget, der ligner en cirkelbevægelse i behovet for lovgivning vedrørende menneskers seksuelle omgang med dyr. I den sene middelalder, under stærk indflydelse af religion og overtro, blev seksuelle handlinger, der ikke blev udøvet med henblik på forplantning, til en vis grad betragtet som afvigende. Det gjaldt fx homoseksualitet og seksuel omgang med dyr. Gennem lovgivning i 1500-1700-tallet, blev seksuel omgang med dyr forbudt i flere lande, herunder England, Sverige og Danmark. Overtrædelser blev ofte straffet med henrettelse. Fra slutningen af 1700-tallet sås en begyndende adskillelse af religion og stat, hvor moralske spørgsmål overgik fra juraen til at være op til egen samvittighed. Det betød bl.a. en vis opblødning i de retlige reaktioner vedrørende dyresex, enten ved at undlade tiltale, ved at dødsstraffen ændredes til frihedsberøvelse eller ved at forbud blev ophævet (for en oversigt over udviklingen i Europa fra middelalderen til i dag se Dekkers 1995 og Miletski 2005a).

I begyndelsen af det 20. århundrede blev en del lovgivning, som forbød forskellige former for afvigende seksuel adfærd, afskaffet mange steder i Europa. Grundideen i disse liberaliseringer var, at staten ikke skulle blande sig i menneskers seksualitet, så længe denne foregik i enighed mellem myndige personer og ikke gik ud over tredjepart, fx i form af blufærdighedskrænkelser. Samtidig blev viden om dem, der blev betragtet som afvigere, øget. I stedet for kun at blive mødt med fordømmelse og eventuel straf kunne afvigerne nu også komme i behandling (Rydström 2000).

Gennem de senere år har en række dyreværnsorganisationer, fx Dyrenes Beskyttelse, Dyrenes Venner og Dyrefondet, stillet krav om, at der skal genindføres et totalt forbud mod dyresex i Danmark. Dette er blevet taget op af Dansk Folkeparti, som i 2005 fremsatte et beslutningsforslag i Folketinget, som skulle forbyde og strafbelægge menneskers seksuelle omgang med dyr (Dansk Folkeparti 2005). I forbindelse med debatten om forslaget gav justitsministeren udtryk for, at der manglede viden om området, herunder om omfanget af menneskers seksuelle omgang med dyr. Hun meddelte i samme forbindelse, at hun ville bede Det Dyreetiske Råd om at komme med en udtalelse om emnet. Ved afstemningen blev forslaget afvist af alle de andre partier – SF undlod dog at stemme, da det ville afvente udtalelsen fra Det Dyreetiske Råd (Retsudvalget 2005, Folketinget 2005).

I slutningen af 2006 fremlagde Det Dyreetiske Råd en længere redegørelse om emnet sammen med en stillingtagen til spørgsmålet, om der er behov for lovgivning, der forbyder menneskers seksuelle omgang med dyr (Det Dyreetiske Råd 2006). Spørgsmålet delte Rådets medlemmer. 10 af Rådets 11 medlemmer gav udtryk for, at der ikke var behov for et forbud. Hovedbegrundelsen herfor var, at dyr, som lider overlast i forbindelse med dyresex, allerede er beskyttet af den eksisterende dyreværnslovgivning. Andre tilfælde af dyresex vil ikke belaste eller være til skade for dyret, og derfor synes der ifølge disse medlemmer af Rådet ikke at være noget beskyttelseshensyn, som begrunder et strafbelagt forbud mod alle former for seksuel omgang mellem mennesker og dyr. Det ellefte medlem ønskede et forbud bl.a. under henvisning til, at seksuel omgang med dyr er dybt krænkende for dyrets værdighed og integritet.

Redegørelsen fra Det Dyreetiske Råd blev genstand for en hed offentlig debat. Der blev i forlængelse heraf afholdt en høring om dyresex i Folketingets fødevareudvalg i foråret 2007. Efterfølgende blev det genfremsatte forslag om et forbud mod dyresex (Dansk Folkeparti 2006) forkastet med et stort flertal; for det stemte kun Dansk Folkeparti og SF (Folketinget 2007).

Selv om der ikke for øjeblikket er politisk flertal for at forbyde dyresex i Danmark, er der at dømme ud fra bidragene i den offentlige debat formodentlig en ganske stærk folkelig opinion for et forbud. Af nylige eksempler kan nævnes hestemagasinet "Ridehesten", der i juni 2008 med et tema om seksuelle overgreb på heste opfordrer til et forbud (Golles 2008). Og en sexolog, der i sin brevkasse undlod at tage afstand fra dyresex, har fået adskillige negative reaktioner, herunder et ønske om, at hun må blive brændt på bålet (Kramer 2008). Der er derfor al mulig grund til at tro, at den politiske diskussion om dyresex ikke er afsluttet.

Forfatterne til nærværende artikel har på forskellig vis bidraget til offentlighedens kendskab til og drøftelser af emnet dyresex, bl.a. gennem udarbejdelsen af udtalelsen fra Det Dyreetiske Råd, indlæg ved Folketingets høring, samt indlæg på videnskabelige konferencer og i den offentlige debat. Udgangspunktet for forfatternes arbejde med emnet er således den aktuelle diskussion om, hvorvidt der i Danmark bør være et generelt og absolut forbud mod menneskers seksuelle omgang med dyr.

I denne artikel gives indledningsvis et historisk overblik over udviklingen i den danske regulering af menneskers seksuelle omgang med dyr fra Danske Lovs forbud til den delvise deregulering i det 20. århundrede. Efterfølgende præsenteres hovedlinjerne i den eksisterende viden om forekomsten af seksuel omgang med dyr. Endelig diskuteres de fire vigtigste argumenter, som i dag synes at ligge til grund for ønsket om et forbud mod menneskers seksuelle omgang med dyr: 1) at dyresex altid vil indebære dyremishandling, 2) at dyresex er en form for voldtægt, 3) at dyresex er at ligne med pædofili, og 4) at et forbud gør det nemmere at straffe de mennesker, som har seksuel omgang med dyr.

Fra straf med bål og brand til liberalisering

I middelalderens Europa var seksuel omgang med dyr ifølge nogle kilder (fx Dekkers 1995 og Miletski 2005a) både udbredt og vidt accepteret. Den gav dog anledning til bekymringer og historier om de blandingsvæsener, der kunne blive resultatet. Med udbredelsen af det kristne syn på kønsliv som noget, der udelukkende skulle tjene forplantningen, skete der en tabuisering ikke alene af seksuel omgang med dyr, men af et vidt spektrum af former for seksuel adfærd. I forlængelse heraf blev der indført lovgivning, der bl.a. forbød seksuel omgang med dyr og mellem mennesker af samme køn. Tabuet mod seksuel omgang med dyr betød bl.a., at mænd udover eventuelle retssager, risikerede mistænkeliggørelse og at blive kaldt skældsord, blot fordi de passede dyr (Liliequist 1991). I 1621 blev en dansk bonde fx sagsøgt for ærekrænkelser ved at kalde en anden "horseridder" (Waaben 2008).

I Kong Christian den femtes Danske Lov af 1683 (6-13-15) fandtes en bestemmelse, hvorefter menneskers seksuelle omgang med dyr var belagt med dødsstraf. Bestemmelsen havde følgende ordlyd: "Omgængelse, som er imod Naturen, straffis med Baal og Brand." Bestemmelsen kriminaliserede såvel homoseksualitet (*sodomia racione sexus*) som seksuel omgang med dyr (*crimen bestialitatis sive sodomia racione generis*). Herudover forbød bestemmelsen bl.a. oral- og analsex også mellem personer af modsat køn (*sodomia racione ordinis naturæ*) (Algreen-Ussing 1859). Straffen for overtrædelse var, som det fremgår, døden – "Baal og Brand" – hvilket i øvrigt var samme straf som for fx hekseri, jf. Danske Lov 6-1-9: "kastis paa Ilden og opbrændis".

Bestemmelsen er indsat i Danske Lovs 13. kapitel om løsagtighed, hvis formål var at opretholde sædelighed og moral i samfundet. De fleste af Danske Lovs bestemmelser om sædeligheden havde

en religiøs baggrund, og bestemmelsen om seksuel omgang med dyr havde da også et klart religiøst aftryk. Udtrykket ”sodomi” stammer således fra Bibelens beskrivelse af byen Sodoma (jf. 1. Mosebog, 13.13 og Judas, 7), og semantisk set havde udtrykket ”sodomi” oprindeligt betydningen ”unaturlig kønslig omgængelse” (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2008), hvilket nøje svarer til gerningsbeskrivelsen i Danske Lovs 6-13-15. Før 1683 foregik retsforfølgelse af seksuel omgang med dyr uden formelt retsgrundlag, men med henvisning til bl.a. Moseloven var der tilsyneladende udbredt enighed om straffen – at blive brændt på bålet. Bestemmelsen i Danske Lov byggede således på en allerede hævdunden praksis. Også dyret skulle ifølge Moseloven slås ihjel, og selv om Danske Lov ikke omtalte dyrets skæbne, er der eksempler på domme, hvorefter også dyrene skulle brændes (Krogh 2000). Årsagen til, at også dyret skulle slås ihjel, var muligvis, at dyret blev betragtet som urent, og at påmindelsen om akten skulle fjernes (Liliequist 1991. Salisbury 1994). En anden forklaring kan være, at dyr kunne straffes direkte for deres forbrydelser, fx hvis de havde bidt, stanget eller forført mennesker (Dekkers 1995).

Det formodes, at den sidste lovovertræder blev brændt på bålet i 1751, men allerede inden da sås eksempler på oplødning af straffen (Krogh 2000). Bestemmelsen i Danske Lovs 6-13-15 blev fastholdt frem til den almindelige borgerlige straffelov af 10. februar 1866, hvor den blev indføjet i § 177. Straffen blev her ændret til forbedringshusarbejde.

Danske kilder til belysning af bestemmelsens betydning i samtiden er typisk relateret til konkrete domme og overvejelser i relation til disse fra teologer og jurister. I starten af 1700-tallet øgedes kravene til bevisførelsen, og fra 1740'ne skelnedes mellem den fuldbyrdede akt, som jf. Guds love måtte straffes med henrettelse, og forsøg på akten. For forsøgene gjaldt, at de skændige tanker som lå bag, var det op til Gud at straffe, mens den forargelse, der måtte opstå, hvis der var vidner, måtte straffes med henvisning til forstyrrelsen af samfundets ydre ro. Nogle af de retslærde drog i en konkret sag en parallel til voldtægt, hvor både den fuldbyrdede akt og forsøg herpå kunne straffes med henrettelse. Flertallet afviste imidlertid dette, bl.a. med henvisning til at voldtægt var en handling mod et medmenneske, mens seksuel omgang med dyr alene var en handling mod Gud. Handlingen blev i sig selv således ikke anset for direkte krænkende for andre mennesker, og den blev kun straffet, hvis den blev offentlig kendt (for en nærmere beskrivelse af domme og overvejelser i relation hertil se Krogh 2000; for detaljer om den nævnte sag se samme, bilag B sagsnr. 1734:2). Der meldes ikke noget om eventuelle overvejelser i relation til krænkelse af dyret.

Generelt sås gennem 1700- og 1800-tallet en nedkriminalisering af straffe fra henrettelse til frihedsstraf. I sager vedrørende seksuel omgang med dyr skyldtes det næppe tvivl om straffens berettigelse. Selv om der blev sat spørgsmålstegn ved, om Moseloven gjaldt for andre end jøderne og dermed om gyldigheden i et kristent samfund, kunne straffen stadig begrundes med, at der forelå en forbrydelse mod naturen. Men da henrettelserne foregik ved offentlige bålstraffe, bidrog de til at udbrede kendskabet til den form for seksuel praksis. Gennem en række tiltag, fx skærpede beviskrav, søgte juristerne derfor at undgå, at der blev rejst sådanne sager (Krogh 2000).

Skrivelser fra 1800-tallet omtaler, hvordan man skulle forholde sig med hensyn til de implicerede dyr og erstatning til ejere af dyrene (Kancelliet 22. oktober 1816. Kancelliet 18. juni 1846). Skrivelserne indikerer, at der på dette tidspunkt var et vist fokus på i hvert fald denne – mere praktiske – problemstilling. Når skrivelserne overhovedet var nødvendige, skyldtes det, at det stadig var gældende ret, at ikke kun mennesket blev straffet ved forbrydelsen, men at også dyret blev aflivet. Formålet med aflivningen af dyret var at forebygge mulig ”forargelse” i befolkningen (Olrik

1902). Aflivning har formodentlig været praktiseret i hvert fald til begyndelsen af det 20. århundrede.

Også i udlandet sås i 1600-1800-tallet en ændring af straffen for seksuel omgang med dyr. Seksuel omgang med dyr forekommer at have været mere udbredt i Sverige end i Danmark (Krogh 2000), men dette billede kan skyldes forskelle i tilgængeligt kildemateriale og forskningsmæssigt fokus. I 1864 blev strafferammen for sex med dyr i Sverige sat ned til maksimum 2 års hårdt arbejde med henvisning til, at lovgivningen var forældet, og folk, der begik sådanne forbrydelser, havde brug for behandling, ikke straf. Endvidere var der ikke tale om aktiviteter, der udgjorde en trussel mod samfundet (for mere information om seksuel omgang med dyr i Sverige i perioden 1880-1950 se Rydström 2000 og 2003). I England blev i 1880'erne sat spørgsmålstegn ved det rimelige i, at anvende fængselsstraffe på op til 10 år. Baggrunden var her, at der ofte var tale om meget unge lovovertrædere (Harvey 2000). I New England gav en henrettelse i 1673 anledning til debat, hvilket kan tages som tegn på ændring i holdningen til seksuel omgang med dyr – en ændring som formodentlig afspejlede en generelt øget tolerance over for ellers ulovlige seksuelle aktiviteter. Antallet af sager faldt her i tiden efter, sandsynligvis fordi seksuel adfærd, uanset arten, i stigende grad blev opfattet som en privatsag og i mindre grad som et anliggende for retssystemet (Oaks 1978).

Liberalisering

Bestemmelsen om seksuel omgang med dyr, der fandtes i 1866-straffelovens § 177, udgik i forbindelse med gennemførelsen af den borgerlige straffelov af 1930 (Lov nr. 126 af 15. april 1930). Der gennemførtes således en afkriminalisering af menneskers seksuelle omgang med dyr i det omfang, at forholdet ikke udgjorde en overtrædelse af andre bestemmelser såsom reglerne om dyrplageri. Reformen af straffelovgivningen byggede på omfattende forarbejder bl.a. i form af tre betænkninger. Allerede i den første afvistes en kriminalisering af menneskers seksuelle omgang med dyr, selv om medlemmerne af denne kommission gennemgående var meget konservative (Betænkning afgivet 1912). Det fremgår af betænkningens bemærkninger til en ny bestemmelse i straffeloven (§ 213), der skulle erstatte 1866-lovens § 177 om omgængelse mod naturen, at:

Man har ikke ment i denne Paragraf at burde optage nogen Straffebestemmelse for Omgængelse med Dyr, den saakaldte crimen bestialitatis. Krænkes Blufærdigheden, eller vækkes der Forargelse ved Handlingen, er den selvfølgelig strafbar som saadan; men at straffe Handlingen, uden at slige Krænkelser foreligge, synes at ligge udenfor Retsordenens Opgave og Ikke-Medtagelsen er formentlig i Overensstemmelse med, at Selvbesmittelse [onani] heller ikke straffes som Krænkelse af den almene Sædelighedsfølelse. Efter de faa Tilfælde at dømme, hvor et saadant Forhold er blevet straffet, vil Udeladelsen af denne Straffebestemmelse vist heller ikke medføre noget Savn.

Dette fik tilslutning i de følgende to betænkninger og i regeringens lovforslag. Efter gennemførelsen af straffeloven af 1930 var menneskers seksuelle omgang med dyr således principielt tilladt, når blot forholdet ikke stred mod andre bestemmelser om fx dyrplageri eller blufærdighedskrænkelse.

Dyreværnslove

Siden midten af det 19. århundrede har der været særlig lovgivning om dyrplageri. Udviklingen er klart gået i retning af bredere forbud og strengere straffe. Udgangspunktet var loven om dyrplageri, der i 1857 kriminaliserede ”raa Mishandling” (Lov af 21. januar 1857). Ved straffeloven af 1866 § 297 skærpedes straffen (Almindelig borgerlig Straffelov af 10. februar 1866). Ved dyreværnsloven i 1916 udvidedes det kriminaliserede område, bl.a. med ”Vanrøgt eller paa anden Maade behandler

Dyr uforsvarligt”, og strafferammen blev forhøjet (Lov nr. 152 af 17. maj 1916). I straffeloven af 1930 § 196 forhøjedes strafferammen på ny (Lov nr. 126 af 15. april 1930). Denne bestemmelse blev overført til dyreværnsloven af 1950, som også udvidede det kriminaliserede område og skærpede straffene (Lov nr. 256 af 27. maj 1950).

Tilsyneladende har der kun været få retssager om mishandling af dyr med seksuelle undertoner. I en undersøgelse af perioden 1951-55 sås 3 sager, hvor berusedes eller retarderedes seksuelt prægede handlinger (indførelse af genstande i dyrenes kønsdele) var blevet straffet som mishandling (le Maire 1956). Fra retspraksis kan endvidere nævnes Højesterets dom fra 1907, hvor den dømte for at hævne sig på sin husbond havde stukket et riveskaft ca. ½ alen op i kønsdelene på nogle køer og ligeledes bagfra havde stukket et knækket piskeskaft op i en ko. Der findes tillige Vestre Landsrets dom fra 1959, hvor en alderdomssvækket havde indført en stok i kønsdelene på grise og kalve. Og endelig er der Højesterets dom fra 1962, hvor en lettere åndssvag havde indført kosteskaft i køers endetarme.

Gældende ret

I nyere tid og i forbindelse med forarbejdet til dyreværnsloven af 1991 (Lov nr. 386 af 6. juni 1991) overvejede det lovforberedende udvalg, Dyreværnsudvalget, om dyreværnslovens rammebestemmelse i § 1 skulle tage stilling til menneskers seksuelle omgang med dyr. Det fremgår herom i Dyreværnsudvalget betænkning: ”Det etiske aspekt i forbindelse med seksuelle overgreb på dyr er ikke omfattet af loven. Omfattet af § 1 er dog den smerte m.v., som dyret bliver påført herved.” (Dyreværnsudvalget 1988).

Der er i dag ikke lovgivning i Danmark, der direkte omhandler menneskers seksuelle omgang med dyr eller dyrepornografi. Men der eksisterer en regulering, som tjener til at beskytte dyrs velfærd, nemlig den nugældende dyreværnslov (Lovbekendtgørelse nr. 1343 af 4. december 2007). I dyreværnslovens § 1 og § 2 anføres:

- § 1: Dyr skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe.
- § 2: Enhver, der holder dyr, skal sørge for, at de behandles omsorgsfuldt, herunder at de huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer.

Overtrædelse af bestemmelserne straffes efter lovens § 28 med bøde eller fængsel indtil 4 måneder. Hvis lovovertrædelsen består i uforsvarlig behandling eller mishandling, kan straffen stige til 1 års fængsel. Ved gentagen mishandling kan straffen stige til 2 års fængsel.

Også anden lovgivning regulerer på forskellig vis relevante aspekter af området, fx ved at beskytte mennesker mod blufærdighedskrænkelser (§ 232 i Straffeloven, Lovbekendtgørelse nr. 1068 af 6. november 2008) eller ved at beskytte mod, at uvedkommende trænger ind på privat grund (§ 264, stk. 1, i Straffeloven, og § 17 i Lov om mark- og vejfred, Lovbekendtgørelse nr. 61 af 19. januar 2007), fx for at have sex med andre menneskers dyr.

Andre lande viser stor forskel i lovgivningen vedrørende seksuel omgang med dyr. I de fleste europæiske lande er seksuel omgang med dyr – som i Danmark – kun dækket af de almindelige bestemmelser i dyreværnslovgivningen. I England er der imidlertid blevet opretholdt et forbud mod at penetrere dyret med penis (vaginalt eller analt) eller at lade sig penetrere af et dyrs penis (vaginalt

eller anal) (Sexual offences act). Enkelte udenlandske forskere har drøftet spørgsmålet om lovgivning i relation til menneskers seksuelle omgang med dyr og har argumenteret for, at sådanne aktiviteter bør omfattes af et generelt forbud. (Beirne 1997. Bolliger og Goetschel 2005). I flere lande er lovgivningen i de senere år blevet mere restriktiv. Ifølge den franske lovgivning er seksuel omgang med dyr således i hvert fald i et vist omfang strafbar, idet den nu er nævnt direkte i den franske straffelov (Code Pénal), men det er dog uklart, om retstilstanden rækker videre, end det er tilfældet i den danske dyreværnslovgivning. I Belgien blev i 2007 indført et forbud mod seksuelle relationer med dyr (Loi relative à la protection et au bien-être des animaux), og i Schweiz blev der for nyligt vedtaget en lovændring, der forbyder seksuelt motiverede handlinger med dyr (Tierschutzverordnung). I Holland konkluderede "Raad voor Dierenaangelegenheden" i 2004, at seksuel omgang med dyr kun i få tilfælde udgør en risiko for dyrets velfærd, men at aktiviteten alligevel burde forbydes, fordi den støder den offentlige moral (Raad voor Dierenaangelegenheden 2004). Der var i første omgang ikke politisk opbakning til en lovændring på den baggrund, men debatten fortsatte, og for tiden (efteråret 2008) drøfter det Hollandske parlament atter muligheden for at forbyde og strafbelægge menneskers seksuelle omgang med dyr samt produktion af dyrepornografi. I Sverige konkluderede "Djurskyddsmyndigheten" i 2005, at den nuværende lovgivning er utilstrækkelig til at beskytte dyr mod at blive anvendt af mennesker i seksuelle sammenhænge (Djurskyddsmyndigheten 2005), og både i Norge og Sverige drøftes fortsat behovet for og eventuel udformning af yderligere lovgivning.

Forekomsten af seksuel omgang med dyr

Den indsigt i forekomsten af seksuel omgang med dyr gennem tiden, som er opnået via juridisk materiale, kan fortælle noget om, hvilke handlinger og personer der blev opdaget og evt. retsforfulgt. Der var her typisk tale om mænd, der havde haft omgang med hopper eller køer, og som var enten unge, retarderede eller uden adgang til kvinder. Det betyder imidlertid ikke, at billedet af udøvere og handlinger dermed er fuldt afdækket. Især for de unge og retarderede kan gælde, at de blot oftere blev opdaget. I udgangspunktet var der i Danmark og Sverige tillige fra juridisk side primært fokus på de maskuline aspekter af de seksuelle handlinger, hvor det afgørende var penetration og sædafgang (Krogh 2000. Rydström 2003). Noget tyder endvidere på, at det har været utænkeligt for nogle, at kvinder overhovedet kunne begå den slags handlinger (Rydström 2000).

Der er kun lavet relativt få empiriske undersøgelser, der omhandler seksuel omgang med dyr. Undersøgelserne berører bl.a. aspekter som udbredelse, samværsformer og motivation. Undersøgelserne er behæftet med stor usikkerhed, da man ikke ved, hvor repræsentative de er, og givet emnets følsomme og tabubelagte natur er det usikkert, om svarene altid er helt sandfærdige. Resultaterne kan derfor højst give et indblik i forholdene hos de undersøgte grupper, og de kan dermed ikke overføres ukritisk til andre befolkningsgrupper eller alle mennesker, der har seksuel omgang med dyr. Samtidig er undersøgelserne primært baseret på personer fra den vestlige verden.

Kinseyrapporterne om mænds (Kinsey m.fl. 1948) og kvinders (Kinsey m.fl. 1953) seksuelle adfærd er de første større undersøgelser, der giver et bud på forekomsten af seksuel omgang med dyr. Her vurderede forskerne, at omkring 8 % af mændene og 5 % af kvinderne havde haft en eller anden seksuel erfaring med dyr. For mændenes vedkommende gjaldt endvidere, at 40-50 % af mænd fra landområder havde haft seksuel kontakt med dyr. I nyere undersøgelser har tallene været lidt lavere, hvilket har ledt til spekulationer om, hvorvidt det kan skyldes effekten af urbanisering og dermed måske mindre kontakt til dyr. Undersøgelserne peger på, at der for mange kun er tale om

en enkelt eller få seksuelle oplevelser med dyr, samt at disse typisk forekommer i teenageårene eller det tidlige voksenliv. (For kilder og en gennemgang af undersøgelserne se Miletski 2002).

Nogle af de nyere og mere grundige undersøgelser, der er lavet, har søgt at afdække de forskellige former for seksuel praksis (Beetz 2002. Miletski 2002. Williams og Weinberg 2003). Blandt de personer, der har medvirket i sådanne undersøgelser, er der typisk en overvægt af personer, der giver udtryk for stor interesse for dyrenes velfærd. Men det er usikkert, hvor mange der pynter på de svar, de giver, eller vælger slet ikke at deltage i undersøgelserne. Der er endvidere kun ganske få kvinder, der har deltaget i undersøgelserne. Undersøgelserne tyder på, at hunde og heste i dag er de dyrearter, som mennesker hovedsagligt har seksuel omgang med i de dele af verden, undersøgelserne dækker. Herefter følger kvæg og andre drøvtyggere. Blandt hundene foretrækkes hanhunde, blandt heste er seksuel omgang med hopper og hingste på nogenlunde samme niveau, og blandt kvæg og andre drøvtyggere foretrækkes hundyrene. Ifølge deltagerne i undersøgelserne er masturbation af dyrene en af de mest almindeligt forekommende aktiviteter, især på hanhunde. Også vaginalt samleje, især med hopper, rapporteres temmelig ofte. Oral stimulation fra især hunde, men også fra heste, samt oral stimulation af dyrene er endvidere hyppigt forekommende. Anal penetration forekommer tilsyneladende mindre ofte og sker i givet fald oftere på heste end på hunde. Til gengæld er mennesket ofte den modtagende part ved anal penetration, oftest med en hanhund som den udøvende part (Beetz 2005a).

Konkret viden om, hvordan dyrene påvirkes af, at mennesker har seksuel omgang med dem, begrænser sig til studier baseret på indberetninger af skader rettet mod dyrs kønsorganer (Munro og Thrusfield 2001. Djurskyddsmyndigheden 2005. Revholt 2006). Undersøgelserne dokumenterer, at dyr kan lide overlast ved mishandling af seksuel karakter, men giver af indlysende grunde ingen information om de situationer, hvor skader enten ikke er kommet til andres kendskab, eller hvor dyrene ikke har lidt overlast. Dyrlæge Bang efterlyste allerede i 1916 større opmærksomhed på, at skader, der observeres på dyrs kønsorganer, kan være forårsaget af seksuelt motiverede handlinger (Bang 1916) – en efterlysning der er gentaget af dyrlæger i de senere år (Munro og Thrusfield. 2001. Hvozdk m.fl. 2006. Munro 2006).

Den større indsigt i baggrunden for, at nogle mennesker vælger at have sex med dyr, hvor mange af de udøvende bl.a. giver udtryk for følelsesmæssige aspekter af tiltrækningen til dyr, har ledt til videre spekulationer om emnet. Den seksuelle tiltrækning til dyr kan muligvis i nogle tilfælde opfylde kriterierne for at blive betegnet som en seksuel orientering (Miletski 2005b). Endvidere er den udbredte antagelse om, at personer, der har sex med dyr, har tendens til at være mere voldelige, blevet udfordret. En gennemgang af litteraturen tyder på, at der ganske vist kan være en højere forekomst af seksuel omgang med dyr blandt personer med voldelige tendenser, men materialet giver ikke belæg for den modsatte konklusion – at der blandt de personer, der har seksuel omgang med dyr uden brug af vold, skulle være flere med voldelige tilbøjeligheder, end der er i den øvrige befolkning (Beetz 2005b).

Som det fremgår af ovenstående gennemgang har synet på behovet for at lovgive mod seksuel omgang med dyr ændret sig meget gennem tiden. Ændringerne afspejler udviklingen af en række forhold, fx religionens betydning samt viden om og tolerance over for seksuelle aktiviteter uden forplantningsmæssigt formål. Disse forhold har bl.a. betydet, at seksuelle udfoldelser i dag generelt anses for at være en privat sag, så længe ingen lider overlast. Debatten om dyresex viser imidlertid, at dette syn ikke – eller ikke længere – ubetinget gælder personer, der har sex med dyr.

De senere års diskussion for og imod at genindføre et forbud mod dyresex

I de senere år har der været et øget og kritisk fokus på menneskers seksuelle omgang med dyr både i Danmark og i en række andre lande, og behovet for et eventuelt forbud drøftes jævnligt. Da de seksuelle aktiviteter med dyr ikke er et nyt fænomen, og tidligere forbud er ophævet, kan man stille spørgsmålet, hvorfor det netop nu er blevet aktuelt at diskutere en strammere regulering af området. Dette spørgsmål kan der ikke gives noget klart og entydigt svar på. Der kan dog peges på i hvert fald tre forhold, som synes at spille en rolle:

For det første kan større frihed og åbenhed på det seksuelle område give anledning til modreaktioner. Forbindelsen mellem ægteskab, forplantning og seksualitet er særligt i de sidste 50 år blevet noget løsere. I dag er det fra samfundets side accepteret, at mennesker har seksuelle forhold, uden at de er forankret i ægteskab eller har forplantning som formål. Nogle seksuelle minoriteter, som fx homo- og transseksuelle, bliver stadigt mere accepterede, og der er i det offentlige rum generelt megen åbenhed omkring seksualitet og forskellige måder at udleve denne på. I 1970'erne blev offentligheden konfronteret med emnet dyresex gennem "Ornepigen Bodil". Hun holdt af at dyrke sex med dyr og lod på eget initiativ og under eget navn sine aktiviteter optage til pornofilm – film, der blev anerkendt internationalt (Barbano u.å.). Denne stigende seksuelle tolerance og åbenhed kombineret med en øget tilgængelighed af forskellige former for pornografisk materiale, fx ved hjælp af internettet, kan betyde, at der er kommet et større kendskab til usædvanlige former for seksuel praksis, og at nogle i lyset heraf finder behov for at sætte grænser for, hvad der bør foregå og være alment tilgængeligt. Dette gælder ikke mindst, når der er tale om former for seksuel praksis, som stadig reelt hos mange er belagt med tabu. På trods af at det er mere end 70 år siden, at seksuel omgang med dyr blev afkriminaliseret, er denne form for seksuel praksis utvivlsomt stadig stærkt tabubelagt. Dyresexdiskussionen kan således ses som et blandt flere eksempler på ønsker om begrænsninger i den seksuelle frihed (Edelberg 2006).

For det andet har dyrs status ændret sig dramatisk gennem de seneste årtier. I den samme periode, som seksualiteten er blevet liberaliseret, har forholdet mellem mennesker og dyr udviklet sig fra en situation, hvor dyr primært havde en rolle som brugsdyr, til i dag, hvor nogle dyr stadig har denne rolle, men andre, typisk hunde, katte og heste, i stigende grad har fået status som medlemmer af familien. Mange mennesker knytter sig stærkt til disse "familiedyr", indretter deres tilværelse så hensyn til dyret kan tilgodeses og sørger dybt, når dyret dør. Forskellen mellem relationer mennesker har til andre mennesker, og relationer mennesker har til dyr, er således i visse sammenhænge blevet meget mindre end tidligere.

Samtidig er der sket en udvikling i dyreværnslovgivningen, hvor samfundet over en bred kam strammer reguleringen af, hvorledes mennesker har lov til at behandle dyr. Mens den tidlige dyreværnslovgivning alene rettede sig mod at hindre "meningsløs" grusomhed mod dyr, er der i dag i lovgivningen fokus på dyrevelfærd og på respektfuld behandling af dyr (Sandøe og Christiansen 2009).

Dyrenes egen seksualitet er måske i sig selv blevet tabuiseret. Dyrenes seksualadfærd kontrolleres i vidt omfang ved hjælp af kastration og sterilisation eller ved rent fysisk at hindre dyrenes mulighed for seksuel udfoldelse. Selv om dette kan hævdes at være af praktiske og økonomiske grunde, understøttes formodningen om et vist tabu af, at dyr ofte (bl.a. i underholdningsindustrien) portrætteres så kønsneutralt som muligt, fx uden synlige kønsorganer. Holdningen til dyrenes seksualadfærd kan måske også være forbundet med den samfundsmæssige udvikling, hvor stadigt

færre mennesker har tilknytning til landbrug, hvor man typisk følger med i dyrenes reproduktion, og mange alene har kontakt med dyr i rollen som ”familiedyr” (Christiansen og Sandøe 2007a).

Samtidig med den ovennævnte mulige tabuisering af dyrs seksualitet er der en tendens til at fremme og fokusere på lighederne mellem børn og dyr. Igennem avl har man, især for hundes vedkommende, fremmet et udseende og en adfærd, der hovedsageligt ses hos unge dyr. I modsætning til de vilde stamfædre, udviser dyrene derfor ofte en for arten ”barnlig” adfærd, også selvom de er fuldt udvoksede. Denne ”barnlighed” i udseende og adfærd appellerer til mange mennesker og deres trang til at vise omsorg. I rollen som familiedyr har dyrene i dag ofte en status, som på mange måder kan sammenlignes med den status, som børn har. Mange hunde- og katteejere refererer ligefrem til sig selv som dyrets ”mor” eller ”far”. I det lys bliver det forståeligt, hvorfor der kan ske en ligestilling af seksuel omgang med dyr og pædofil adfærd. Der kan således være en sammenhæng mellem det øgede fokus på seksuel omgang med dyr og det forhold, at der i de seneste årtier har været et stærkt øget fokus på pædofil adfærd og på lovgivningsmæssige initiativer til at begrænse forekomsten heraf.

Endelig har der været konkrete sager, hvor dyr tilsyneladende er blevet forulempet med et seksuelt motiv. I sommeren 2004 var en del sager fremme i pressen, hvor heste tilsyneladende var blevet skadet på en måde, der tydede på et seksuelt motiv. De fleste af disse sager kunne ved nærmere undersøgelse forklares med andre årsager. Sagerne satte imidlertid fokus på spørgsmålet om menneskers seksuelle omgang med dyr. I den offentlige debat er der blevet udtrykt bekymring over den formodede stigning i sådanne aktiviteter, som bl.a. internettet kunne inspirere til. Der blev også efterlyst lovmæssige tiltag til at forbyde seksuel omgang med dyr, også i de tilfælde, som ikke allerede er dækket af dyreværnslovens generelle bestemmelser og andre dele af lovgivningen.

Der er således flere mulige forklaringer på, hvorfor der netop ved overgangen til det 21. århundrede sker en reaktion i samfundet, hvor dele af befolkningen vil trække nye grænser for den seksuelle frigørelse, når det kommer til dyr, og vil genindføre et forbud mod menneskers seksuelle omgang med dyr. Diskussionerne kaster lys over en række forhold i menneskers relationer til dyr (Christiansen og Sandøe 2007b). Spørgsmålet er dog, om der også set ud fra de veterinærfaglige, etologiske, juridiske eller etiske vinkler, som forfatterne til denne artikel dækker, er gode grunde, som taler for en sådan ændring i lovgivningen.

Hvor der tidligere blev argumenteret med, at sex med dyr var mod religiøse forskrifter eller naturens orden, kan kravene om forbud mod dyresex i dagens Danmark i hovedsagen koges ned til følgende fire hovedargumenter:

- 1) At menneskers seksuelle omgang med dyr bør forbydes, fordi dyresex altid vil indebære dyremishandling.
- 2) At seksuel omgang med dyr bør forbydes, fordi der er tale om en form for voldtægt, idet dyret ikke kan give sit tilsagn.
- 3) At seksuel omgang med dyr bør forbydes, fordi sådanne aktiviteter er at lignede med pædofil adfærd.
- 4) At seksuel omgang med dyr bør forbydes, fordi et forbud gør det nemmere at gennemføre en straffesag mod de mennesker, som har seksuel omgang med dyr.

Vil dyresex altid indebære dyremishandling?

At menneskers seksuelle omgang med dyr altid vil indebære dyremishandling, og derfor i praksis allerede er forbudt i den eksisterende dyreværnslovgivning, er blevet fremført af mange deltagere i debatten. Følgende citat fra Jan Nielsen, der er direktør i dyreværnsforeningen Dyrefondet, kan

siges at være repræsentativt. Citatet indgik i motivationen for forslaget (B 31) om at forbyde dyresex, som blev fremsat af Dansk Folkeparti i 2005:

..., at dyreværnsloven i dag bl.a. omtaler at: »Dyr skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe.« og »... passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov ...«. Dyrefondet mener således, at domstolene med denne ordlyd i hånden BØR dømme dyresex som en grov overtrædelse af dyreværnsloven. Specielt »fysiologiske og adfærdsmæssige« må betyde, at det bliver overtrådt ved den urimelige overtrædelse, det er, at øve "unaturlig fysiologisk tvang og sex" med et dyr. Det er efter vor mening også en overtrædelse, at man ikke »behandler og beskytter dyret bedst muligt mod angst, evt. varigt men« men i hvert tilfælde påfører det »væsentlig ulempe«. Som følge heraf mener vi, at Justitsministeriet kan udsende et cirkulære, der præciserer – bl.a. overfor politiet og domstolene – at dyresex allerede i dag ER en overtrædelse af dyreværnsloven. Såfremt dette ikke bliver tilfældet, vil Dyrefondet arbejde hårdt for, at dyreværnsloven BLIVER ændret, således at dyresex bliver omfattet af loven (Dansk Folkeparti 2005).

Slående er her fraværet af konkret faglig argumentation, som tager udgangspunkt i viden om de forskellige former for dyresex. Ingen er uenig i, at menneskers seksuelle omgang med dyr *kan* indebære dyremishandling og at gerningen i så fald er forbudt og strafbelagt i henhold til den eksisterende dyreværnslov. Men herfra og så til at sige, at dyresex *altid* eller *oftest* indebærer dyremishandling, er der et langt stykke vej.

Ud fra det billede, som tegnes af undersøgelserne om seksuel omgang med dyr, synes det meget svært at nå til den konklusion, at hovedparten af de tilfælde, som forekommer af dyresex, er udtryk for dyremishandling. Mange tilfælde af dyresex vil formodentlig ikke give anledning til lidelse eller ubehag hos dyrene. Det gælder fx sex med hanhunde, hvor hunden enten masturberes eller penetrerer et menneske analt eller vaginalt. I sådanne tilfælde er der ingen grund til at tro, at hunden normalt vil lide fysisk overlast. At handyr masturberes eller penetreres en attrap med henblik på sædopsamling i avlsøjemed plejer derfor heller ikke at udløse bekymring for dyrets velfærd.

Også når det drejer sig om menneskers vaginale penetration af store husdyr som hopper og køer er det svært at antage, at dette normalt skulle være forbundet med ubehag for dyret, når man overvejer størrelsesforholdet mellem en mandlig penis og penis hos handyrene af de pågældende arter. Og for både han- og hundyr – i hvert fald hundyr i brunst – gælder, at hvis dyret bliver stimuleret på den rigtige måde, kan det endog formodes, at akten kan være forbundet med et vist behag hos dyret.

Dyr er ligesom mennesker fra naturens side motiveret for at udføre seksuel adfærd. Selv om det evolutionsmæssige formål med at parre sig kan siges at være reproduktion, er det næppe det, der i første omgang får dyr til at parre sig. De parrer sig snarere, fordi de er motiverede for selve parringsakten, og fordi denne er forbundet med en positiv oplevelse. Forskning i dyrs seksuelle adfærd har primært været rettet mod forbedring af reproduktion og valg af partner, ikke fokuseret på mulige positive oplevelser (Christiansen og Forkman 2007). Lighederne med mennesker er imidlertid i hvert fald for pattedyrenes vedkommende så store, at de til trods for åbenlyse forskelle i relation til hundyrns cyklus (menstruation vs. brunstperioder) anvendes som modeller i studier af human seksualitet (se fx oversigtsartiklen af Pfau m.fl. 2003). Der er således intet ved de ikke-humane pattedyrs anatomi, fysiologi eller adfærdsmæssige respons, der modsiger, at stimulation af kønsorganerne og parring kan være en positiv oplevelse – også når det gælder hunddyrene, og det er rimeligt at antage, at det seksuelle samvær kan være forbundet med en positiv oplevelse for dyrene.

Studier af dyrs seksuelle adfærd, fx observationer af vilde dyr, støtter endvidere antagelsen om, at det kan være forbundet med en positiv oplevelse for dyr at blive stimuleret seksuelt. Dyr viser stor mangfoldighed i deres seksuelle adfærd, herunder adfærdsformer der ikke er reproduktive som fx onani, oralsex, homoseksuelle aktiviteter og sex mellem arter (for mere om dyrs seksuelle adfærd se Bagemihl 1999 og Balcombe 2006).

Der synes således ikke at være noget biologisk belæg for påstanden om, at menneskers seksuelle omgang med dyr nødvendigvis vil føre til, at dyret lider fysisk eller mental overlast. Nogle vil imidlertid som tidligere nævnt hævde, at den afgørende forskel mellem dyresex og andre seksuelle afvigelse er, at dyret ikke kan give sit tilsagn. Dette leder over til det næste argument, nemlig at dyresex bør forbydes, fordi der er tale om en form for voldtægt.

Er dyresex udtryk for en form for voldtægt?

May-Britt Grundahl-Hansen, der på privat basis i 2004 startede en underskriftindsamling i Danmark med henblik på at få et forbud mod dyresex, begrundede bl.a. sit initiativ med følgende:

Årsagen er pure simpelt at jeg nægter at ignorere, at der i dagens Danmark er forsvarsløse dyr, som udnyttes til sex. De voldtages og udnyttes til seksuelle udskejelser af deres ejer og ofte bedste ven, nemlig mennesket. ...[...]... Jeg ønsker at sætte en stopper for det hurtigst muligt. Dyr er forsvarsløse og kan ikke sige fra, når et menneske bruger det til sex. Det kan ikke tale. Det kan ikke sige ja eller nej (Grundahl-Hansen 2004).

Argumentets fundamentale præmis synes at være, at det er forkert at gøre noget ved dyr, som dyrene ikke har givet deres tilsagn til. Men problemet er blandt andet, at der er tale om et husdyr, som jo ikke i nogen anden forstand kan siges at have mulighed for at vælge, hvilket liv det skal leve.

Husdyr er dyr, som hele livet bliver holdt på menneskers præmisser. Mange af dem bliver trænet og rettet til, fx heste og hunde, og ender med at gøre ting og opføre sig på en måde over for mennesker, som ikke ville opstå spontant. Det er ikke det samme som, at dyrene har det skidt. Tværtimod er det for mange dyreejere helt afgørende at sikre dyrene gode forhold, og dyrene kan på deres side sagtens have fornøjelse af menneskeskabte aktiviteter, fx hunden der henter bolden og opfordrer til, at den kastes igen og igen. Samtidig gør dyreværnsloven det muligt for omgivelserne at gribe ind, hvis et menneske udsætter dyr for mishandling, fx ved at træne en hest med metoder, der indebærer vold og alvorlig tvang. I svineproduktionen vil landmanden i forbindelse med den kunstige sædooverføring typisk stimulere soen seksuelt for at sikre en effektiv befrugtning. Dette accepteres, fordi dyret ikke lider overlast, og det foregår i en produktionsmæssig sammenhæng. Men spørgsmålet er, hvorfor man skulle finde dyresex mere problematisk, blot fordi det involverede menneske er seksuelt tændt.

Det er endvidere værd at bemærke, at noget af det mest kontrollerede i husdyrs liv netop er seksualiteten. Langt de fleste husdyrs seksualliv og reproduktion bliver systematisk styret fx i form af arrangerede parringer, sædaftapninger, kunstig sædooverføring, eller ved at dyret bliver berøvet kontakt med artsfæller – eller i hvert fald artsfæller af det modsatte køn – og i yderste konsekvens ved at blive kastreret eller steriliseret.

Samtidig kan man betvivle påstanden om, at dyr ikke i en relevant forstand kan sige til og fra. Det er således almindeligt anerkendt, at dyr godt kan sige fra – og gør det – når de vil modsætte sig diverse procedurer. Selv om de ikke verbalt kan sige nej, kan de sige fra med fx tænder, kløer, hove

og klove. Omvendt kan mange, især ejere af hanhunde, give eksempler på hunde, der opfordrer til seksuelle aktiviteter med sofapuder, tøjdyr, andre dyr – og mennesker. Man kan således argumentere for, at dyr gennem adfærdsmæssige signaler klart kan sige både til og fra i forhold til mange former for seksuelt samvær, også med mennesker. Faktisk kan dyrenes udtrykte seksualliv, herunder deres eventuelle seksuelle interesse for mennesker, sætte deres ejere i stor forlegenhed og i værste fald udvikle sig til behandlingskrævende adfærdsproblemer (Neville 1993).

I lyset af disse overvejelser synes det svært at fastholde, at det skal være ulovligt at have seksuel omgang med dyr med henvisning til, at dyret ikke kan give sit samtykke – medmindre man generelt vil gøre det ulovligt at bruge dyr, herunder at træne dem og styre deres reproduktion.

For mange mennesker vil der dog stadig være en afgørende etisk forskel mellem dyresex og andre former for brug af dyr. Det kan være svært at sætte ord på, hvori denne forskel består, men et bud har været, at brug af dyr i seksuelt øjemed er en krænkelse af dyret på linje med den krænkelse, det er at udnytte et ulige magtforhold mellem mennesker, fx i relationer mellem lærere og elever eller – mere generelt – mellem voksne og børn.

Er dyresex sammenlignelig med pædofil adfærd?

Den meget flittige deltager i den offentlige debat vedrørende et muligt forbud mod menneskers seksuelle omgang med dyr, dyrlæge Lene Katstrup, sammenligner eksplicit dyresex med pædofili. Hun skriver, at personer, der dyrker sex med dyr kan sammenlignes med pædofile, "... da dyrene jo ikke kan optræde som ligeværdige, give den fulde accept, som de fleste vel kan blive enige om, at sex må kræve, samt da skaderne på dyrene ligner dem, man ser ved pædofili" (Katstrup m.fl., 2006).

Sammenligningen mellem pædofili og dyresex er umiddelbart nærliggende, bl.a. fordi der er en skæv magtbalance både i voksen-barn relationer og i menneske-dyr relationer. Den hænger også fint sammen med, at mange familiedyr, ikke mindst hunde, bliver behandlet og omtalt på linje med små børn.

Der er dog samtidig væsentlige relevante forskelle mellem børn og dyr. For det første er den skæve magtbalance typisk en nødvendig forudsætning for at holde dyr, og for at dyrene kan trives sammen med mennesker. Det er således i relation til dyr vigtigt, at denne situation opretholdes – af hensyn til begge parter. Kastration af handyr anses fx som en acceptabel måde, hvorpå dyret kan fastholdes på et "umodent" stadium og dermed gøre det nemmere for mennesket at bevare sin status.

Derfor ser man heller ikke noget problem i at sætte dyr sammen i forbindelse med parring, eller med at foretage sædaftapning på handyr og kunstig insemination af hundyr. Ingen af disse ting ville man tolerere i forhold til umyndige mennesker – uanset deres alder. I vores del af verden er samliv overladt til det enkelte voksne menneske selv at styre og bestemme. Børn skal således gerne på et tidspunkt kunne fungere som selvstændige voksne mennesker med en intakt seksualitet. Der er derfor helt andre hensyn på spil i relation til magtbalancen mellem voksne og børn og beskyttelsen af børnenes seksualitet.

I relation til selve det seksuelle samvær er der også væsentlige forskelle. Ifølge de tidligere omtalte undersøgelser af forekomsten af seksuel omgang med dyr er de dyr, mennesker har seksuel omgang med, typisk voksne individer, der er kønsmodne og har en egen seksualdrift. Selv om seksuelt samvær med mennesker kan karakteriseres som en usædvanlig måde for dyret at få afløb for denne

drift på, er der derfor ikke nødvendigvis tale om, at dyret påtvinges en adfærd, det ikke er færdigudviklet til at udøve eller modtage.

Endelig er der den væsentlige forskel, at dyr næppe som mennesker kan reflektere over deres egen situation, identitet og relationer til andre individer. Mens sex blandt mennesker er omgærdet med stærke følelser, herunder følelsen af skam, hvis det seksuelle forhold i en eller anden henseende ikke er passende, så er dyr i seksuel henseende groft sagt skamløse. Der er mange grunde til, at børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, kan få psykiske problemer efterfølgende. Nogle af disse vil også kunne gælde for dyr, fx oplevelsen af angst, smerte og tillidsbrud, mens det med andre kan være sværere at forestille sig, at de skulle være relevante for dyr, fx konfrontation med omgivelsernes reaktioner og komplekse mekanismer, der træder i kraft til beskyttelse af psyken. De tilfælde, hvor dyrene kan få nogle negative oplevelser, er formodentlig kun de tilfælde, hvor det seksuelle samkvem sker på en måde, der allerede nu er kriminaliseret ved dyreværnslovens § 1.

Sammenligningen mellem dyresex og pædofili kan således ikke stå for en nærmere prøvelse. Nogle ville måske i stedet sammenligne det ulige magtforhold med ulige forhold mellem voksne, fx arbejdsgiver og ansat. Men hvor der klart findes tilfælde, hvor ansatte bliver seksuelt krænkede af deres overordnede, findes der lige så klare tilfælde, hvor sådanne relationer har dannet basis for gensidige ønsker om samkvem og velfungerende parforhold. At der i udgangspunktet er et ulige magtforhold, er derfor ikke nødvendigvis ensbetydende med, at den ene part krænkes.

Dertil kommer, at der kan sættes spørgsmålstegn ved, hvordan magtfordelingen reelt er i situationer, hvor et menneske lader sig penetrere af fx en hanhund eller hingst. For nogle er netop det at underkaste sig dyrets fysiske overlegenhed en del af attraktionen (Beetz 2002. Miletski 2002).

Tilbage bliver et sidste argument, som er meget pragmatisk. Det går ud på, at der kan være grund til generelt at forbyde dyresex, fordi det gør det lettere at straffe dem, som har seksuel omgang med dyr.

Hjælper et generelt forbud til at straffe dem, der har seksuel omgang med dyr?

Dyrenes Beskyttelse var ikke tilfreds med, at Det Dyreetiske Råd ikke lagde op til et totalt forbud mod dyresex. Foreningen opfordrede Folketinget til alligevel at lave et forbud. På den hjemmeside står bl.a.:

Loven kræver i dag dokumentation for, at dyret har oplevet smerte, lidelse og angst eller får varige mén. Det forudsætter i praksis, at gerningsmanden tages på fersk gerning, og at det er muligt umiddelbart at vurdere dyrets velfærd. Det kan meget sjældent lade sig gøre.

I dag beskytter loven krænkeren og ikke det krænkede dyr. Det er ikke rimeligt, og det må ændres nu. Et forbud vil være svært at håndhæve, men vanskeligheden skal ikke komme dyrene til skade. Det vil være det helt rigtige signal at sende til den danske befolkning, at sex med dyr ikke vil blive accepteret i samfundet (Dyrenes Beskyttelse 2007).

Argumentationen kan deles op i (1) at det kan være vanskeligt at føre det fornødne bevis for, at en konkret handling (dyresex) er omfattet af dyreværnsloven, og (2) at en generel kriminalisering vil afholde folk fra at have sex med dyr.

Det første argument – bevisproblemet – bygger på den opfattelse, at der skal ske en umiddelbar og konkret vurdering af dyrets velfærd for at få personen straffet. Det er imidlertid ikke rigtigt. I

praksis vil man altid se på, om handlinger af den art efter dyrekyndiges viden og opfattelse typisk fører til, at dyret udsættes for noget, der ikke må ske efter dyreværnsloven.

Det andet argument – kriminalitetsforebyggelsen – hænger nødvendigvis sammen med opfattelsen af, hvad der kan påvirke en person, der har lyst til at begå en forbudt handling. Nogle områder er lettere at lovregulere end andre; og netop kønslivet har det altid været vanskeligt at regulere. Det er fx velkendt, at en stor del af de unge får deres seksuelle debut tidligere, end straffeloven tillader det. Det er endvidere en almindelig erfaring blandt jurister og andre med kendskab til retsvæsenet, at lovgivning er *mindst* effektiv i forhold til at påvirke fremtidige handlinger, når handlingerne i forvejen er tabubelagt, begås skjult eller ikke kan forventes at blive opdaget (Greve 2002). Da alle disse forhold kendetegner seksuel omgang med dyr, må det antages, at en kriminalisering af menneskers seksuelle omgang med dyr vil få meget ringe virkning.

Generelt overvejes ved udformning af lovgivning, hvad formålet med fx et forbud skal være. Et formål vil typisk være at reducere skader. Ovenfor er der redegjort for, at dyrene ikke nødvendigvis lider overlast ved de seksuelle aktiviteter. Der har endvidere i snart mange år været bred enighed om, at det ikke er statens opgave at beskytte den almindelige seksualmoral, når der ikke er ofre for de – i nogles øjne – umoralske handlinger. Det er den argumentation, der fx ligger bag diskussionerne om straf for homoseksualitet, pornografi og prostitution. Se således Straffelovrådets udtalelse:

Det er et hovedprincip for straffelovgivning, at en kriminalisering ikke bør ske blot under henvisning til, at man gennem den vil støtte en moralsk opfattelse. Kriminaliseringen bør kunne støttes på den antagelse, at den tjener et eller flere nytteformål, særlig ved at modvirke handlinger, der medfører eller er egnede til at medføre skade eller ulempe for samfundet som helhed, befolkningsgrupper eller enkeltpersoner (Straffelovrådet 1966).

Et andet princip for lovgivning er, at den skal kunne formuleres, så der er en klar grænse mellem det lovlige og det ulovlige. Det kan blive vanskeligt i relation til dyresex. Vil det være lovligt at stryge sin brunstige hunkat over ryggen, når den samtidig viser tegn på seksuel opstemthed ved berøringen? Og hvad med hanhunden, der søger at tilfredsstille sig selv på et menneskeben – hvor længe må man forholde sig passiv, før det bliver ulovligt?

En sidste overvejelse er, at kriminalisering ikke bør ske af områder, hvor politiet alligevel ikke kan forventes i praksis at kunne foretage en håndhævelse. Og dermed er argumentationen tilbage ved det forhold, at dyresex allerede praktiseres i det skjulte. Dette begrænser mulighederne for at gribe ind, hvor dyr måtte lide overlast. Samtidig er der grund til at frygte, at en yderligere kriminalisering, i stedet for at forhindre dyresex og hjælpe til opklaringer, kan drive aktiviteterne endnu længere under jorden. En sådan udvikling vil kunne være til skade for opklaringer af de tilfælde af seksuel omgang med dyr, som er dyrplageri, og dermed allerede er strafbare.

Konklusion

En gennemgang af udviklingen i lovgivning vedrørende seksuel omgang med dyr viser noget, der umiddelbart ligner en cirkelbevægelse fra forbud i 1600-tallet over lovliggørelse i det 20. århundrede til de senere års debat og ønske om et forbud. Det er imidlertid vanskeligt at sige, om ændringer i lovgivning over tid afspejler ændringer i holdninger til den seksuelle omgang med dyr som sådan. To holdninger synes at have eksisteret parallelt i det danske samfund fra 1600-tallet til i dag: på den ene side fordømmelse fra det omgivende samfund og eventuelt ønske om forbud, og på

den anden side en vis tolerance over for en seksuel praksis, der forekommer mange at være besynderlig og frastødende, men dog en privatsag, så længe andre ikke konfronteres med den.

Der findes ikke undersøgelser, der dokumenterer udbredelsen af disse holdninger. Men lovgivningen afspejler muligvis, hvilken der til en given tid er den mest udbredte. Fællesnævneren fra dengang til nu, modstanden mod seksuel omgang med dyr, er blot én blandt flere faktorer i den samfundsmæssige udvikling, der afspejles i lovgivningen. Selv om resultatet kan være det samme, nemlig ønsket om et generelt forbud, er motivationen i dag forskellig fra tidligere. Argumenterne har ændret fokus fra at handle om mennesker, fx syndige handlinger og angst for monsterlignende afkom, til at handle om dyr, deres velfærd og status i menneskers liv. Argumentationen omkring lovgivning afspejler på den måde indflydelsesrige strømninger i tiden.

Den historiske udvikling inden for lovgivningen om dyreseks illustrerer, at skiftende tider på dette som på de fleste andre områder har haft skiftende opfattelser af, hvad der er en god og retfærdig lovgivning. Hvor der i ældre tid henvistes til religiøse krav, opfattes al lovgivning i dag som redskaber til at bevare eller ændre forhold i samfundet. Antagelser om lovens faktiske virkninger bliver dermed helt afgørende for, om et lovgivningsinitiativ bør fremmes. Opfattelsen af værdierne ændrer sig også med tiden. Hvor det, at befolkningen blev forarget, når den hørte om en handling, for hundrede år siden var tilstrækkelig grund til at kriminalisere den pågældende handling, stiller man i dag krav om, at handlingen skal forårsage skader. Disse skader kan være mangeartede, men blot det, at en adfærd strider mod nogles seksualmoral, er ikke nok.

I denne artikel er der argumenteret for, at ingen af de her nævnte hovedargumenter, der i dag fremføres for en generel kriminalisering, holder for en nærmere undersøgelse. En udvidelse af den allerede eksisterende kriminalisering er efter forfatterens opfattelse derfor svær at begrunde med hensyn til dyrene – den synes i givet fald snarere at hvile på menneskers følelser.

Tak

Dele af artiklen bygger på et sekretariatsnotat til Det Dyreetiske Råd udarbejdet af Jakob Kamby, Justitsministeriet. Forfatterne vil gerne sige tak til Jakob Kamby for tilladelse til at bruge notatet i forbindelse med udarbejdelsen af denne artikel. Forfatterne takker ligeledes Anne Katrine Gjerløff og Jette Møllerhøj for nyttige kommentarer til en tidligere version af artiklen.

Litteratur

Algreen-Ussing, T. 1859, *Haandbog i Den danske Kriminalret*. 4. udg. København, Schultz, 344-345.

Almindelig borgerlig Straffelov af 10. februar 1866.

Bagemihl, B. 1999, *Biological Exuberance: Animal Homosexuality and Natural Diversity*. New York, St. Martin's Press.

Balcombe, J. 2006, *Pleasurable Kingdom: Animals and the Nature of Feeling Good*, kap. 6 *Sex*. New York, Macmillan, 106-124.

Bang, B. 1916, Om Mishandling af Husdyr ved psykisk abnorme Personer. *Maanedsskrift for Dyr læger*, Bd. XXVIII, 1-12.

Barbano, N. u.å., Bodil Joensen – dus med dyrene. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: http://www.side6.dk/articles/barbanoshowarticle.asp?a_type=p&pageid=1774

Beetz, A.M. 2002, *Love, Violence and Sexuality in Relationships between Humans and Animals*. Doctoral dissertation. Aachen, Germany: Shaker Verlag.

- Beetz, A.M. 2005a, New insights into bestiality and zoophilia. I: A.M. Beetz & A.L. Podberscek (red.): Bestiality and Zoophilia: Sexual Relations with Animals. Purdue University Press, 98-119.
- Beetz, A.M. 2005b, Bestiality and zoophilia: Associations with violence and sex offending. I: A.M. Beetz & A.L. Podberscek (red.): Bestiality and Zoophilia: Sexual Relations with Animals. Purdue University Press, 46-70.
- Beirne, P. 1997, Rethinking Bestiality: Towards a concept of interspecies sexual assault. *Theoretical Criminology*, 1, 3, 317-340.
- Betænkning afgiven af Kommissionen nedsat til at foretage et Gennemsyn af den almindelige borgerlige Straffelovgivning*. 1912. København, 207.
- Bolliger, G. & Goetschel, A.F. 2005, Sexual relations with animals (zoophilia): An unrecognized problem in animal welfare legislation. I: A.M. Beetz & A.L. Podberscek (red.): Bestiality and Zoophilia: Sexual Relations with Animals. Purdue University Press, 23-45.
- Christiansen, S.B. & Forkman, B. 2007, Are cows able to orgasm? 41st Congress of the International Society for Applied Ethology (ISAE), 30. juli-3. august, Mérida, Mexico. Proceedings, 190.
- Christiansen, S.B. & Sandøe, P. 2007a, Animal sexuality and zoophilia – a taboo within the taboo? 16th conference of The International Society for Anthrozoology (ISAZ), 4.-5. oktober, Tokyo, Japan. Conference handbook, 38.
- Christiansen, S.B. & Sandøe, P. 2007b, Zoophilia – an eye-opener to understandings of animal welfare, animal integrity and human-animal relations. 11th conference of The International Association of Human-Animal Interaction Organisations (IAHAIO), 5.-8. oktober, Tokyo, Japan. Abstract book, 154.
- Code Pénal (u.å.), Livre V, article 521-1. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/code_penal/partie_legislative_5.htm
- Dansk Folkeparti 2005, B 31 ”Forslag til folketingsbeslutning om forbud mod seksuelt misbrug af dyr”, fremsat den 18. marts.
- Dansk Folkeparti 2006, B 66 ”Forslag til folketingsbeslutning om forbud mod seksuelt misbrug af dyr”, fremsat 14. december.
- Dekkers, M. 1995, *De kære dyr*. København, Tiderne Skifter.
- Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2008, *Ordbog over Det Danske Sprog perioden 1700-1950*. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://ordnet.dk/ods>
- Det Dyreetiske Råd 2006, *Udtalelse om menneskers seksuelle omgang med dyr*. Justitsministeriet. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: http://www.justitsministeriet.dk/fileadmin/downloads/Dyreværnsraad/Udtalelser_og_til_hoerende_pressemeddelelser/Udtalelse_om_menneskers_seksuelle_omgang_med_dyr_november_2006_.pdf
- Djurskyddsmyndigheten 2005, *Regeringsuppdrag att utreda frågor om sexuellt utnyttjande av djur (Jo2004/1377, 1378)*. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: [http://www.sjv.se/download/18.677019f111ab5ecc5be80007492/Regeringsuppdrag+att+utreda+fr%C3%A5gor+om+sexuellt+utnyttjande+av+djur+\(2004\).pdf](http://www.sjv.se/download/18.677019f111ab5ecc5be80007492/Regeringsuppdrag+att+utreda+fr%C3%A5gor+om+sexuellt+utnyttjande+av+djur+(2004).pdf)
- Dyrenes Beskyttelse 2007, Seksuel omgang med dyr er overgreb. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://www.dyrenes-beskyttelse.dk/db/dbpress.nsf/27628865E06D4B61C1256B800079E5CC/C82BDEE48E6B864EC12572D60033B220?opendocument>
- Dyreværnsudvalget 1988, Betænkning nr. 1154 om dyreværn.

- Edelberg, P. 2006, Neomoralisterne banker på. Kronik i Politiken, 23. oktober. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://politiken.dk/debat/kroniker/article189296.ece>
- Folketinget 2005, Afstemning nr. 298, 16. juni 2005. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://www.ft.dk/doc.aspx/?samling/20042/beslutningsforslag/B31/index.htm>
- Folketinget 2007, Afstemning nr. 529, 1. juni 2007. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://www.ft.dk/doc.aspx/?Samling/20061/beslutningsforslag/B66/index.htm>
- Golles, M. 2008, Tema – seksuelle overgreb på heste. Ridehesten, 6, 36-50.
- Greve, V. 2002, *Straffene*, 2. udg. København, JØK, s. 41-45.
- Grundahl-Hansen, M.-B. 2004, Min holdning. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: www.may-britt.dk/min-holdning.htm
- Harvey, A.D. 2000, Bestiality in Late-Victorian England. *Legal History*, 21, 3, 85-88.
- Hvozdík, A.; Bugarský, A.; Kottferová, J.; Vargová, M.; Ondrašovičová, O.; Ondrašovič, M. & Sasáková, N. 2006, Ethological, psychological and legal aspects of animal sexual abuse. *The Veterinary Journal*, 172, 2, 374-376.
- Højesteret 1907, Højesteretstidende, 382.
- Højesteret 1962, Ugeskrift for Retsvæsen, 868.
- Kancelliet 1816, Skrivelse af 22. oktober.
- Kancelliet 1846, Skrivelse af 18. juni.
- Kattrup, L., Riis-Olesen, K., Birch, J.I. og Rasmussen, F. 2006, Debatindlæg i Politiken 10. december.
- Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., og Martin, C.E. 1948, *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia: W.B. Saunders Company.
- Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., Martin, C.E. og Gebhard, P.H. 1953, *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: W.B. Saunders Company.
- Kramer, M. 2008, Forsvarede dyresex: Gid du må brænde på et bål! EkstraBladet, 6. oktober.
- Krogh, T. 2000, *Oplysningstiden og det magiske. Henrettelser og korporlige straffe i 1700-tallets første halvdel*. København, Samleren.
- le Maire, L. 1956, Dyrplageri og dyrplagere. Nordisk kriminalistisk årsbok, Stockholm, 85-110.
- Liliequist, J. 1991, Peasants against Nature: Crossing the Boundaries between Man and Animal in Seventeenth- and Eighteenth-Century Sweden. *Journal of the History of Sexuality*, 1, 3, 393-423.
- Loi relative à la protection et au bien-être des animaux, 14. Aout 1986, modifiée par 19. Mars 2007. Art 35, pkt. 9. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: https://portal.health.fgov.be/pls/portal/docs/PAGE/INTERNET_PG/HOMEPAGE_MEN U/DIERENENPLANTENI_MENU/DIERENWELZIJNI_MENU/DIERENWELZIJNI DOCS/WET_14%20AUGUSTUS%201986.PDF
- Lov af 21. januar 1857 om Dyrplageri eller anden grusom og oprørende Behandling af Dyr.
- Lov nr. 152 af 17. maj 1916 om Værn for Dyr.
- Lov nr. 126 af 15. april 1930 – Borgerlig Straffelov
- Lov nr. 256 af 27. maj 1950 om værn for dyr.
- Lov nr. 386 af 6. juni 1991 – Dyreværnslov.
- Lovbekendtgørelse nr. 61 af 19. januar 2007. Lov om mark- og vejfred. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=8560>
- Lovbekendtgørelse nr. 1343 af 4. december 2007. Dyreværnsloven. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=2714>
- Lovbekendtgørelse nr. 1068 af 6. november 2008. Straffeloven. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=121398>
- Miletski, H. 2002, *Understanding Bestiality and Zoophilia*. USA, East-West Publishing, LLC.

- Miletski, H. 2005a, A history of bestiality. I: A.M. Beetz & A.L. Podberscek (red.): *Bestiality and Zoophilia: Sexual Relations with Animals*. Purdue University Press, 1-22.
- Miletski, H. 2005b, Is zoophilia a sexual orientation? A study. I: A.M. Beetz & A.L. Podberscek (red.): *Bestiality and Zoophilia: Sexual Relations with Animals*. Purdue University Press, 82-87.
- Munro, H.M.C. 2006, Animal sexual abuse: A veterinary taboo? *The Veterinary Journal*, 172, 2, 195-197.
- Munro, H.M.C. & Thrusfield, M.V. 2001, "Battered pets:" sexual abuse. *Journal of Small Animal Practice*, 42, 333-337.
- Neville, P. 1993, *Pet Sex: The Rude Facts of Life for the Family Dog, Cat and Rabbit*. London, Sidgwick & Jackson.
- Oaks, B.F. 1978, "Things Fearful to Name": Sodomy and Buggery in Seventeenth-Century New England. *Journal of Social History*, 12, 2, 268-281.
- Olrik, E. 1902, *Almindelig Borgerlig Straffelov af 10. februar 1866, Henvisninger og Domsoversigter*. København, Gad.
- Pfaus, J., Kippin, T. & Coria-Avila, G. 2003, What Can Animal Models Tell Us About Human Sexual Response? *Annual Review of Sex Research*, 14, 1-63.
- Raad voor Dierenaangelegenheden 2004, *Bestialiteit – Advies aan het ministerie van landbouw, natuur en voedselkwaliteit inzake bestialiteit*. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://www.rda.nl/pages/adviezen.aspx>
- Retsudvalget 2005, Betænkning afgivet 2. juni over Forslag til folketingsbeslutning om forbud mod seksuelt misbrug af dyr (B 31). Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://www.ft.dk/doc.aspx/?samling/20042/beslutningsforslag/B31/index.htm>
- Revholt, H.M. 2006, *Ofre som ikke sier "nei" – Seksuelt misbruk av dyr i Norge*. Masteroppgave, Kriminologi og retts sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Rydström, J. 2000, "Sodomitical Sins are Threefold": Typologies of Bestiality, Masturbation and Homosexuality in Sweden, 1880-1950. *Journal of the History of Sexuality*, 9, 3, 240-276.
- Rydström, J. 2003, *Sinners and Citizens. Bestiality and Homosexuality in Sweden, 1880-1950*. Chicago, The University of Chicago Press.
- Salisbury, J.E. 1994, *The Beast Within – Animals in the Middle Ages*. New York, Routledge. I: Miletski 2005a.
- Sandøe, P. og Christiansen, S.B. 2009, Synet på dyrs rettigheder – nogle hovedtræk i udviklingen i den dominerende opfattelse i Nord-Europa gennem de seneste 200 år. *Den Jyske Historiker*, samme bind.
- Sexual offences act 2003, § 69. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/ukpga_20030042_en_5#pt1-pb18-l1g69
- Straffelovrådet 1966, Betænkning om straf for pornografi, nr. 435, København, 48.
- Tierschutzverordnung af 23. april 2008, art 16 litra j. Online, citeret 4/12 2008. Tilgængelig på: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/4/455.1.de.pdf>
- Vestre Landsret 1959, Ugeskrift for Retsvæsen, 226.
- Waaben, K. 2008, *Bønder og byfolks ære*. København, Thomson.
- Williams, C.J. og Weinberg, M.S. 2003, Zoophilia in Men: A Study of Sexual Interest in Animals. *Archives of Sexual Behavior*, 32, 6, 523-535.